

สรุปและข้อเสนอแนะจากคณะประเมินผล

ในการประเมินผลกิจกรรมโครงการศึกษาและพัฒนาสตรีชาวเขา ดังที่กล่าวแต่ต้นว่าเป็นลักษณะของการวิจัยเพื่อประเมินผล ซึ่งคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่คณะผู้ประเมินผล ได้ศึกษาหาแนวทางและคำตอบต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ รวมถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่พบเห็น ทั้งนี้เพื่อจะใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของโครงการฯ ต่อไปในอนาคต ฉะนั้นข้อสรุปและข้อเสนอแนะบทนี้ จะเป็นแนวความคิดเชิงภาพรวมของคณะประเมินผล และการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาอื่น ๆ ที่มีเครือข่ายงานใกล้เคียงกัน โดยจะเสนอรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อภาพรวมของโครงการฯ โครงการฯ นี้เป็นโครงการฯ ขนาดเล็กที่มีความเป็นอิสระที่จะดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโครงการฯ แต่จากการศึกษาพบว่าโครงการฯ ยังมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ชัดเจน ขอบเขตของงานกว้างเกินไป อาทิ กิจกรรมหัตถกรรมยังไม่ชัดเจนว่าโครงการฯ ได้เน้นเพื่ออนุรักษ์ ธุรกิจ หรือการศึกษา และขาดรายละเอียดการสรุปรายงานการดำเนินงาน อาทิ สรุปรายงาน 6 เดือน หรือ 1 ปี หรือประเมินผลประจำปี ตามที่สมควร การทำสรุปรายงานจะสามารถชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างการดำเนินงานแต่ละช่วงเวลาได้อย่างถูกต้อง และต่อเนื่องด้วย โครงการฯ ควรจะชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งอีกครั้ง

2. ข้อเสนอแนะต่อภาพรวมของกิจกรรม

กิจกรรมของโครงการฯ ที่ดำเนินงานในแต่ละหมู่บ้านนั้น พบว่าทุกกิจกรรมหลัก คือ สุขภาพ การศึกษาอนามัยแม่และเด็ก การเกษตร และหัตถกรรม โครงการฯ จะเป็นผู้เสนอให้ชาวบ้านแล้วชักชวนให้เข้ามาเป็นสมาชิก โดยมีเจ้าหน้าที่สนามเป็นผู้ประสานงานระหว่างโครงการฯ กับชาวบ้าน ฉะนั้นบางกิจกรรมอาจจะไม่ใช้ความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง แต่สมาชิกอาจจะเห็นเป็นของสิ่งใหม่ จึงยอมรับเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง สมาชิกบางคนเกิดความไม่มั่นใจ ท้อแท้ ทั้งนี้อาจเพราะความไม่เข้าใจตรงกันตั้งแต่เริ่มแรกโครงการฯ โดยที่มองข้ามความพร้อมของสมาชิก คณะประเมินผลเห็นว่ากิจกรรมที่ให้การส่งเสริมโครงการฯ ควรจะดำเนินการให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และกระทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำไประยะเวลาหนึ่งแล้วหยุด ต่อมาก็ทำอีก ประเด็นนี้อาจทำให้สมาชิกมองไม่เห็นความสำคัญต่อกิจกรรมนั้นๆ และไม่ควรจะขยายหรือเพิ่มกิจกรรมใหม่อีก กิจกรรมที่มีกองทุนพัฒนาฯ ควรเน้นให้ผู้นำกลุ่มและสมาชิกมี

ศักยภาพมากขึ้น กิจกรรมที่ต้องการตลาด คือ หัตถกรรม โครงการฯ ควรหาตลาดที่มีรสนิยม
สินค้าชาวเขาแต่ละเผ่า การที่โครงการฯ จะรื้อฟื้นศิลปะหัตถกรรมของชาวเขาขึ้นมา ควรจะ
ตระหนักถึงตลาดให้มาก ต้องเรียนรู้คุณค่าของหัตถกรรมที่ให้ชาวเขาผลิตด้วย ถ้าเป็นไปได้ควรจะมี
มีการเชื่อมโยงการตลาดทั้งในและนอกประเทศ ขณะนี้โครงการฯ ก็ได้ทำบ้างแล้ว ทั้งนี้เพราะ
การซื้อสินค้านั้น ๆ อาจจะต้องเพราะต้องการช่วยเหลือโครงการฯ และสมาชิกที่ผลิตหัตถกรรม ซึ่ง
ด้อยโอกาส ไม่มีรายได้เสริม ความสวยงามของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม อาจเป็นเรื่องรองก็ได้ หรือ
กิจกรรมด้านการเกษตร ผู้บริโภคนอกกลุ่มมีความต้องการซื้อเพราะว่าต้องการความปลอดภัยมาก
กว่า เช่น พืชผักสวนครัว เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะต่อภาพรวมของสมาชิก

ถึงแม้ว่าสมาชิกทั้ง 6 หมู่บ้านจะมีความแตกต่างกันทางด้านเผ่า ประเพณี วัฒนธรรม
ภาษา และมีข้อจำกัดเรื่อง การศึกษา ความไม่รู้ และประสบการณ์ ก็ตาม แต่โดยทั่วไปสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสนใจและร่วมมือทุกกิจกรรมเป็นอย่างดี ในระยะเริ่มต้นโครงการฯ สมาชิกจะมีความ
กระตือรือร้นมาก เมื่อระยะเวลาผ่านไป สมาชิกบางคนเกิดความรู้สึกเบื่อ ไม่มีความมั่นใจ ทำให้
ขาดความเอาใจใส่ต่อบางกิจกรรมที่ตนเองเป็นสมาชิก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะโครงการฯ ให้ความ
ความสนใจในแต่ละกิจกรรมไม่เสมอภาคกัน บางกิจกรรมกระทำกันอย่างต่อเนื่องสามารถเห็นเป็น
รูปธรรมอย่างชัดเจน คณะประเมินผลพบว่าสมาชิกบางคนไม่สามารถอธิบายความเป็นมาของ
กิจกรรมที่ตนเองเป็นสมาชิกได้ อีกประการหนึ่ง โครงการฯ ควรจะให้ความสนใจต่อกลุ่มผู้ชายและ
คณะกรรมการของหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสามารถเป็นที่ปรึกษา แนะนำ
และมีประสบการณ์ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ดีกว่า ส่วนการเพิ่มพูนความรู้
การทัศนศึกษาดูงาน และการฝึกอบรมทักษะของสมาชิก ยังมีความจำเป็นมาก ทั้งนี้เพราะว่าเป็น
การเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ เปิดโลกทัศน์มากขึ้น แต่เมื่อผ่านการศึกษาดูงานแล้ว โครงการฯ
ควรจะมีการทดสอบความรู้หรือประเมินผลดูว่าสมาชิกได้มีการนำเอาความรู้เข้ามาใช้หรือปรับปรุง
ให้เข้ากับกิจกรรมของตนเองมากน้อยอย่างไร กิจกรรมไหนที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย โครงการฯ
ควรปรับทิศทางต่าง ๆ ที่ยังคลุมเครือเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเข้มแข็ง จัดความขัดแย้งที่มี
อยู่ในกลุ่ม และควรช่วยเหลือต่อไปเพราะแต่ละหมู่บ้านจะมีเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
ต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่สนามของโครงการ

พบว่าเจ้าหน้าที่สนามทุกคนเคยผ่านงานด้านการพัฒนาชาวเขามาก่อน หลายคนเป็นผู้มีส่วนร่วมจัดตั้งและวางแผนโครงการฯ มีความตั้งใจที่คิดค้นเพื่อหน้าที่ มีความเป็นกันเอง สามารถทำงานร่วมกับสมาชิกและชาวบ้านเป็นอย่างดี ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สนามเป็นคนในท้องถิ่น และเป็นชาวไทยภูเขาที่ทำงานกับเผ่าของตนเองได้ ทำให้ลดช่องว่างทางสังคมและวัฒนธรรมได้ แต่สิ่งที่คณะประเมินผลพบคือ เจ้าหน้าที่สนามทุกคน ยังมีความสับสนในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ขาดความเข้าใจ และไม่ตรงกันระหว่างตัวเจ้าหน้าที่กับโครงการฯ ถึงแม้ว่าทุกคนจะมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามแผนงานที่ตนเอง ได้คิดวางแผนไว้ อีกประการหนึ่งคือ พบว่าการขาดประสบการณ์ ทักษะความรู้เฉพาะกิจกรรม บางคนมีพื้นฐานก่อนมาปฏิบัติหน้าที่ต่างกัน การมองปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาต่างกัน ส่วนการพัฒนาเจ้าหน้าที่ อาทิ การอบรม การสัมมนา การทัศนศึกษา งาน ยังมีความจำเป็น โครงการฯ ควรให้ความสนใจและเพิ่มงบประมาณสนับสนุน และควรเน้นหัวข้อด้านเทคนิคต่าง ๆ ด้านหัตถกรรม ด้านการเกษตร รองลงมาเป็นความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง อีกประการหนึ่งการส่งเสริมให้ชาวเขามีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละเผ่า นั้น เจ้าหน้าที่สนามก็ควรจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมพฤติกรรมของตนเอง โดยร่วมอนุรักษ์กับชาวเขาด้วย ไม่ใช่ให้พวกเขาอนุรักษ์ฝ่ายเดียว ปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น ยาเสพติด การลักขโมย เอดส์ เจ้าหน้าที่ควรจะต้องแสวงหาแนวทางที่จะป้องกันและแก้ไขด้วย

นอกจากนี้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ คือ "สตรี" ดังนั้น เจ้าหน้าที่สนามก็ควรเป็นสตรี เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูล ปัญหา ความต้องการ ตลอดจนความเข้าใจศักยภาพของสตรีดีขึ้น

5. ข้อเสนอแนะต่อการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง

ถึงแม้ว่าโครงการฯ จะมีความคล่องตัวในการดำเนินงานตามโครงการฯ สูงก็ตาม แต่การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ ยังไม่ดีเท่าที่ควร อยู่ในลักษณะคือโครงการฯ ก็ทำหน้าที่ของโครงการฯ งานประสานงานยังไม่เต็มที่ ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนา และให้ความสำคัญต่อการสร้างเครือข่าย การปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้วย นอกจากนี้ควรแก้ไของค์กรกลุ่มสตรีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรสร้างผู้นำคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาหรือมีความรู้ทดแทนคนรุ่นเก่า ขณะเดียวกันก็ให้ความเคารพนับถือองค์กรชาวบ้านที่เป็นผู้ขายและผู้สูงอายุในหมู่บ้าน อาทิ ผู้นำท้องถิ่น หัวหน้าครัวเรือนด้วย หากโครงการฯ ประสานปัญหาสามารถอาศัยองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ให้เป็นผู้ร่วมแก้ปัญหาได้ และถ้า

องค์กรชาวบ้านไม่เข้มแข็งแล้ว ผู้ร่วมกิจกรรมมักจะเป็นผู้ตามตลอด ขาดความรับผิดชอบ ขาดความเข้าใจ ฯลฯ สุดท้ายโครงการฯ ควรจะสนใจกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบได้ ไม่ใช่มุ่งแต่การพัฒนาอย่างเดียว

ข้อดีที่มีต่อโครงการฯ

ถึงแม้ว่าโครงการฯ ได้ดำเนินกิจกรรมจนเกือบจะสิ้นสุดโครงการฯ แล้วก็ตาม และหมอบุ้สรรคดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามคณะผู้ประเมินผลก็พบสิ่งที่ดี เกิดประโยชน์ต่อโครงการฯ ซึ่งขอสรุปดังนี้

1. หลังโครงการฯ นำกิจกรรมเข้าไปสู่หมู่บ้านแล้ว สามารถช่วยให้ชาวบ้านคลี่คลายปัญหาได้พอสมควร กิจกรรมได้สร้างสรรความเป็นอยู่ สร้างความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน

2. เจ้าหน้าที่สนามนั้นทุกท่านเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความใกล้ชิด ผูกพันกับสมาชิก ได้รับใช้เผ่าเดียวกัน ท่วมเทเวเวลา เป็นที่พึ่งพาเมื่อสมาชิกประสบปัญหา สมาชิกให้ความรัก เคารพนับถือ และร่วมมือในการทำกิจกรรม เจ้าหน้าที่สนามมีโอกาสไปทัศนศึกษาดูงาน ได้รับการฝึกอบรม เสริมทักษะจากท่านผู้รู้ และมีประสบการณ์ ทำให้มีโลกทัศน์กว้างไกล บางคนมีโอกาสไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานและวัฒนธรรมยังต่างประเทศ

3. ส่วนของสมาชิก นอกจากได้มีโอกาสไปศึกษาดูงาน และฝึกอบรมแล้ว สมาชิกเกิดการตื่นตัวในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประจำแต่ละเผ่าไว้ให้สืบทอดไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป ทั้งโครงการฯ ได้มีส่วนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในรูปของกิจกรรมที่เห็นชัดเจน คือ การตื่นตัว กระตือรือร้น การแสดงออก ความกล้าแสดงความคิดเห็น การจัดการภายในกลุ่ม จากเดิมก่อนที่โครงการฯ จะเข้าไปพัฒนากลุ่มสตรีในหมู่บ้านพบว่า สตรีทุกคนไม่กล้าแสดงออก ข้อยาย เป็นผู้ตามตลอด การประชุมก็เข่นกันต้องให้เจ้าหน้าที่พูดแทนตลอด แต่หลังจากโครงการฯ เข้าไปแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทุกวันนี้สตรีสามารถแสดงออกได้เทียบเท่ากับผู้ชาย